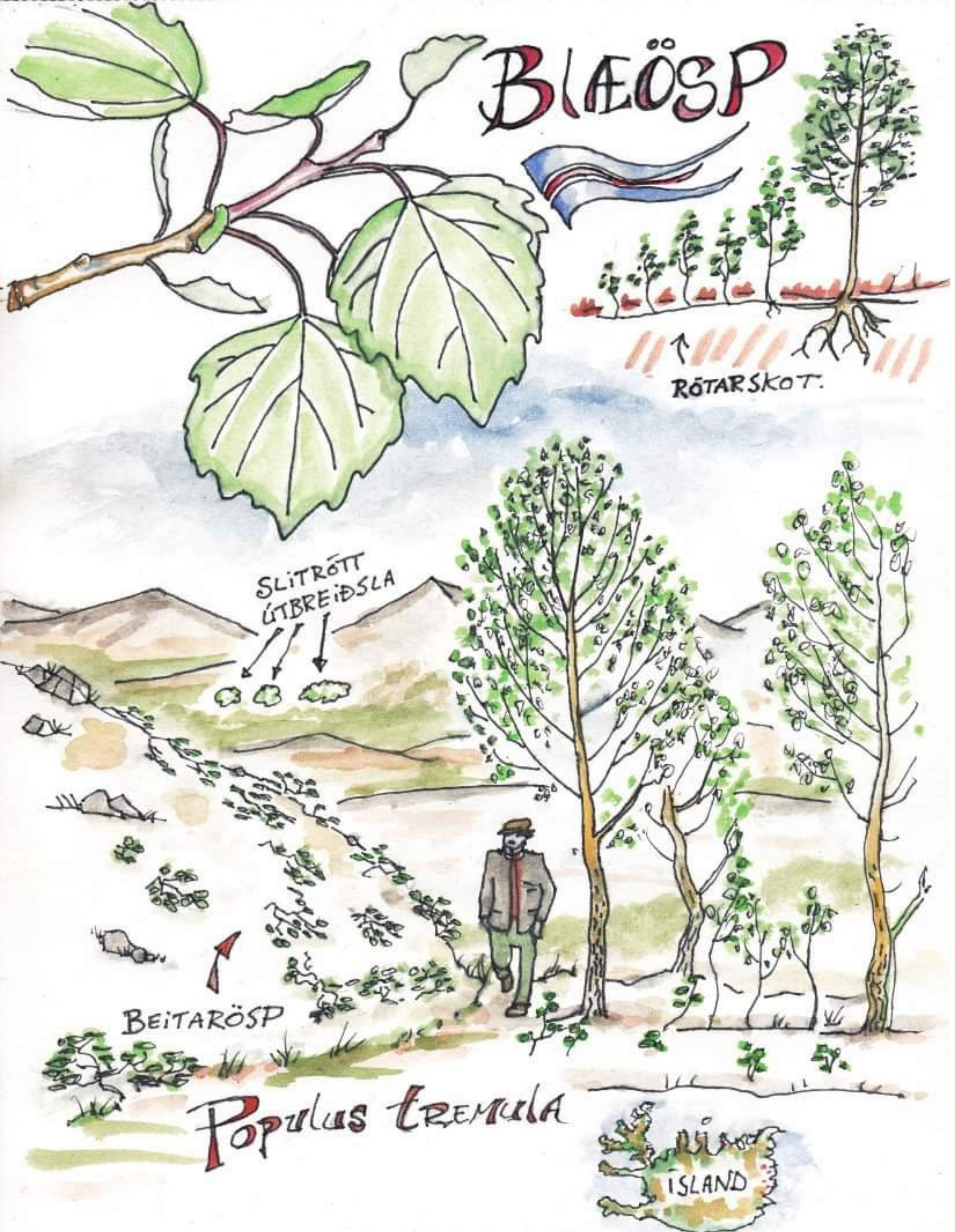

Teikning: Helgi Þórsson

Þarf að bjarga blæöspinni?

Populus tremula

Náttúrulegir vaxtarstaðir á Íslandi og söfnun efniviðar sumarið 2023

Samson Bjarnar Harðarson
landslagsarkitekt F.Í.L.A.
Lektor í landslagsarkitektúr
Fagdeild Skipulags og Hönnunar
Landbúnaðarháskóla Íslands

Erfðanefnd landbúnaðarins

Rannsókn vor og sumar 2023

- Kanna stöðu blæaspar nær og fjær
- Fá yfirlit yfir vaxtarstaði blæaspar.
- Safna efnivið til uppbyggingar safns til frekari rannsókna.
- Fengin var styrkur frá Erfðarnefnd landbúnaðarins

Erfðanefnd landbúnaðarins

Villt blæösp á gestsstöðum, Fáskrúðsfirði

Það sem væri áhugavert að vita

- Hvort einungis einn eða örfáir klónar vaxa á hverjum stað.
- Hvort hún vaxi villt víðar en vitað er.
- Hvort mikill (útlits-)munur sé á blæösp eftir uppruna.
- Vaxtargetu og aðlögunarhæfni íslenskra blæaspa.

Erfðanefnd landbúnaðarins

Villt blæösp í Jórvík í Breiðdal

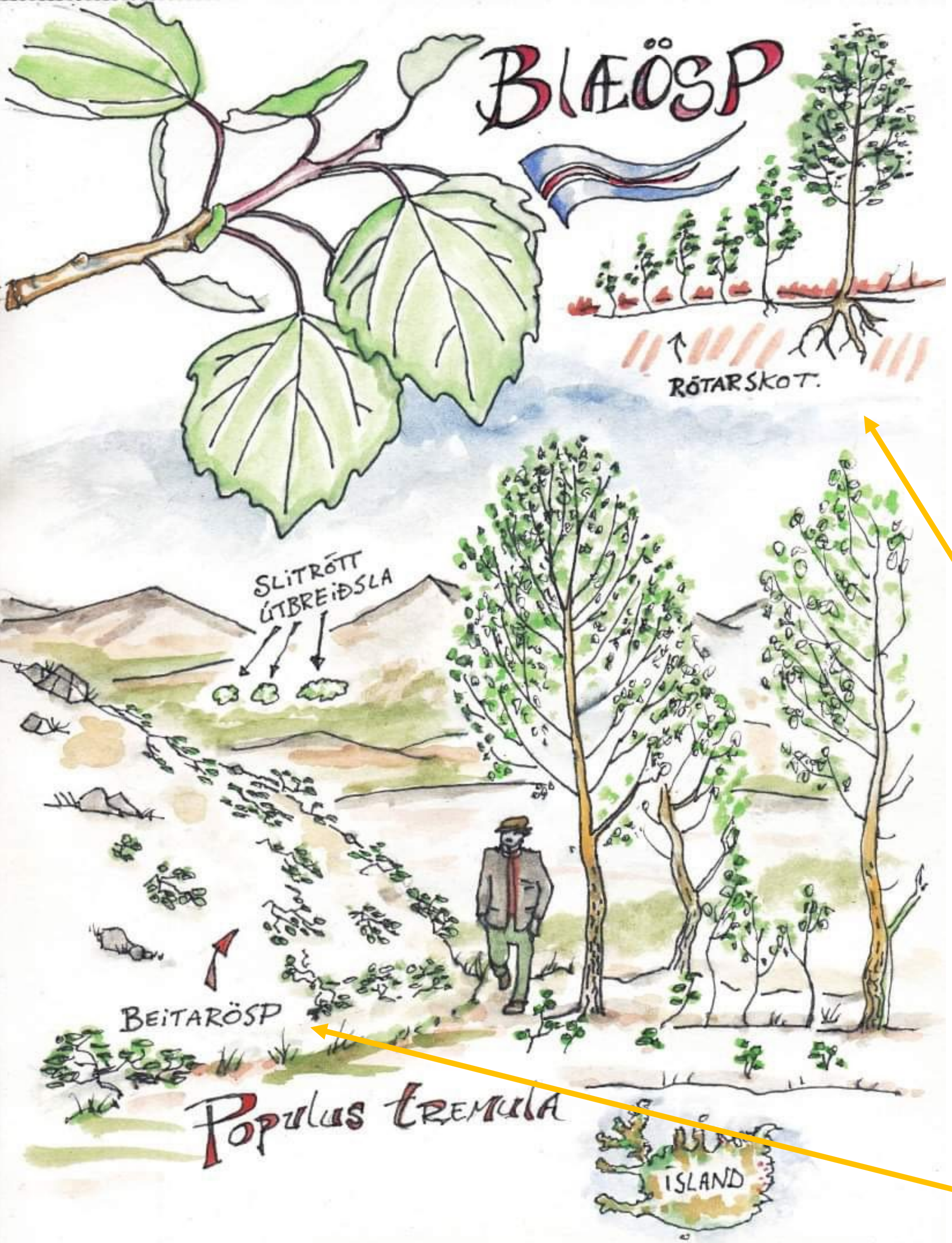

Teikning: Helgi Þórsson

Nokkrar staðreyndir um blæösp – *Populus tremula*

- Lauffellandi tré 25-30 (40) m.h.
- Vex villt um alla norðanverða Evrópu og Asíu.

- Fjölgar sér fyrst og fremst með rótarskotum. Einstaka tré geta náð 200 ára aldri.
- Blæösp vex í litlum lundum eða þakið marga hektara, samsettir af fáum og oft einungis einum klóni. Klónninn Pando í Utah af náskyldri nöturösp um 80.000 ára, 47.000 stofnar, þekur 430 ferkílómetra.
- Er lykiltegund (keystone sp.) í mörgum vistkerfum.
- Tegundin þolir beit mjög illa.

Staðreindir um Blæösp á Íslandi

- Blæösp (*Populus tremula*) er sjaldgæfasta en jafnframt hraðvaxnasta og hávaxnasta innlenda trjátegundin á Íslandi.
- Blæösp frá Garði er 21 metrar (2023) í Múlakoti gróðursett 1939.
- Hún vex aðeins villt á sex (6) stöðum á Íslandi svo vitað sé.
- Er talin hafa numið land eftir síðustu ísöld og verið mun útbreiddari hérlendis við landnám.
- Íslenska blæöspin er erfðarfræðilega skyld Skandinavískum samkv. Sæmundi Sveinsyni og félögum 2007.
- <u>Blómstrar mjög sjaldan t.d. á Íslandi og í Skotlandi.</u>

Samkvæmt Náttúrufræðistofnun Íslands er blæöspin flokkuð sem:

- Tegund í nokkurri hættu þar sem vaxtarsvæði tegundarinnar er takmarkað, u.þ.b. 10 km2.
- Stofn talinn mjög lítill eða með mjög takmarkaða útbreiðslu.

„Elsta“ blæöspin er dönsk

- “Dönsk” blæösp í Grundarreit í Eyjarfirði, gróðursett um 1900 áður en fyrsti fundarstaður villtrar blæaspar fannst (1904).
- 2-3 klónar virðast vera í reitnum ef dæma má af vorlit aspanna.
- Hæstu tré eru yfir 24 m. (2023).

Fundarstaðir villtrar blæaspar á Íslandi

1. Garður í Fnjóskadal f. 1904/1911.
2. Gestsstaðir Fáskrúðsfirði 1948
3. Egilsstaðaskógur 1953
4. Jórvík í Breiðdal 1953
5. Strönd í Stöðvarfirði 1959 og Kirkjubólssel í Stöðvarfirði 1966
6. Höfði á Völlum 1993

A. B. C. & D. eru þekktir vaxtarstaðir gróðursettrar blæaspar

A. Vaðlaheiði og B.Grund í Eyjafirði, C. Hof í Vatnsdal og Múlakot í Fljótshlíð

Kort úr grein Þórarins Benediktz um blæösp í skógræktarritinu 1994.

Af hverju er blæösp svona sjaldgæf?

- Blæösp er mjög lostæt og fjölgar sér afar sjaldan með fræjum og viðheldur sér því nánast eingöngu með rótarskotum.
- Sambærileg örlög hefur hún hlotið í Skotlandi, takmarkar þetta mjög náttúrulega útbreiðslu hennar og erfðarfræðilegan fjölbreytileika og aðlögun.

Á Hjaltlandseyjum tórir blæösp í klettum Mynd: Phil Smith. sjá á Facebook Rewilding Scotland

Söfnunarferðir í júní 2023

- 8 og 9 júní farið á alla fimm vaxtarstaði blæaspar á austurlandi til að safna efnivið.
- 15 júni farið á eina þekkta vaxtarstaðin á norðurlandi.

- Mynd frá Garði í Fnjóskadal

Jórvík í Breiðdal

8. júní 2023

Jórvík í Breiðdal

Fundarstaður í Jórvík í Breiðdal

Blæöspin er auðþekkjanleg snemmsumars á gulrauðum laufblöðum

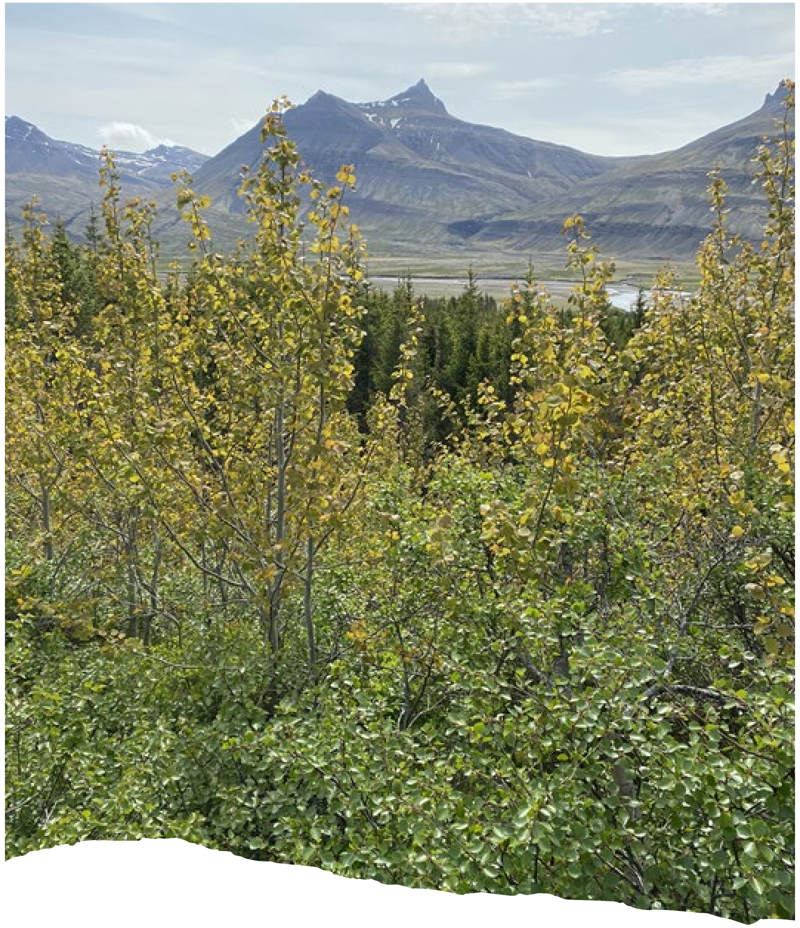

Hæsta blæöspin í Jórvík mældist 7,4 m. og margar 3-6 m.h.

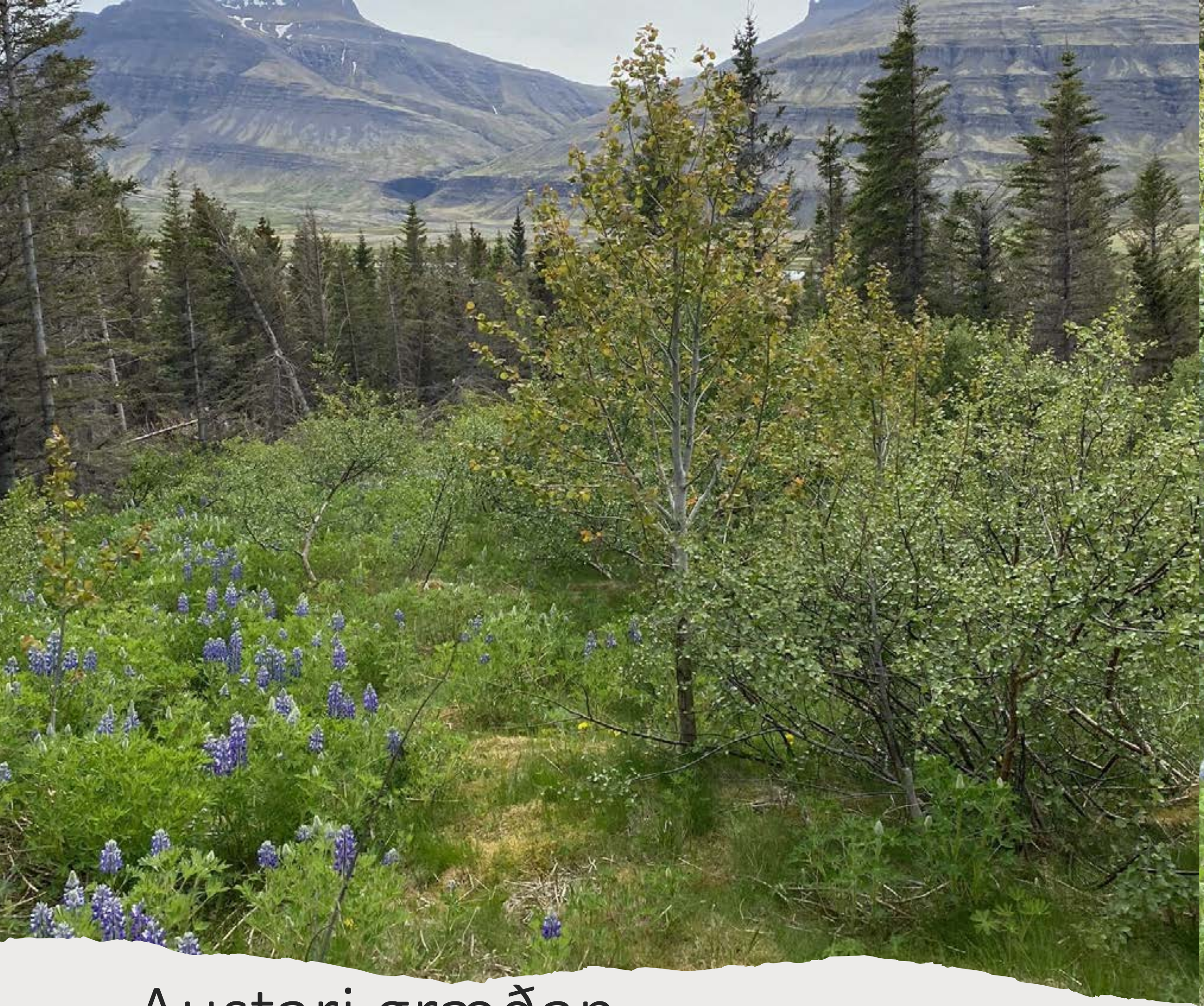

Austari græðan

Helgi Þórsson frá Kristnesi að pakka hnausum af rótarskotum

Strönd (Óseyri) við Stöðvarfjörð

8. júní 2023

Strönd við Stöðvarfjörð – 8 júní 2023

Fundarstaður á Strönd (Óseyri) við Stöðvarfjörð

Dæmigert að græðurnar eru í suðurhlíðum og í kjarrlendi

Áberandi loðnari blöð en á öðrum vaxtarstöðum.

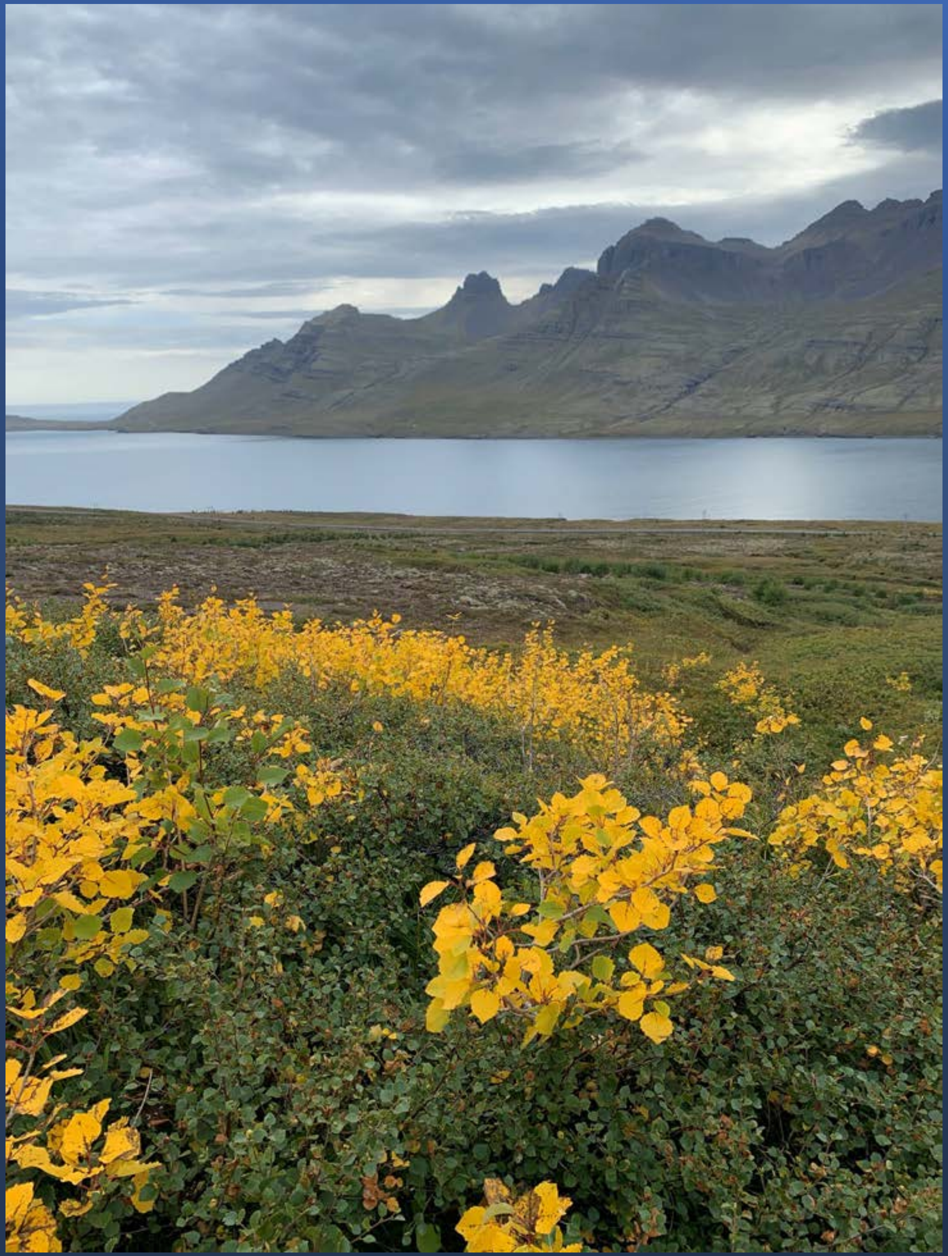

Mynd; Ívar Ingimarsson,
6. september 2023

Gestsstaðir í Fáskrúðsfirði

8. júní 2023

Fundarstaður á Gestsstöðum í Fáskrúðsfirði

Gestsstaðir í Fáskrúðsfirði – 8. júní 2023

Höfði á Völlum

9. júní 2023

Fundarstaður á Höfða á Völlum 9. júní

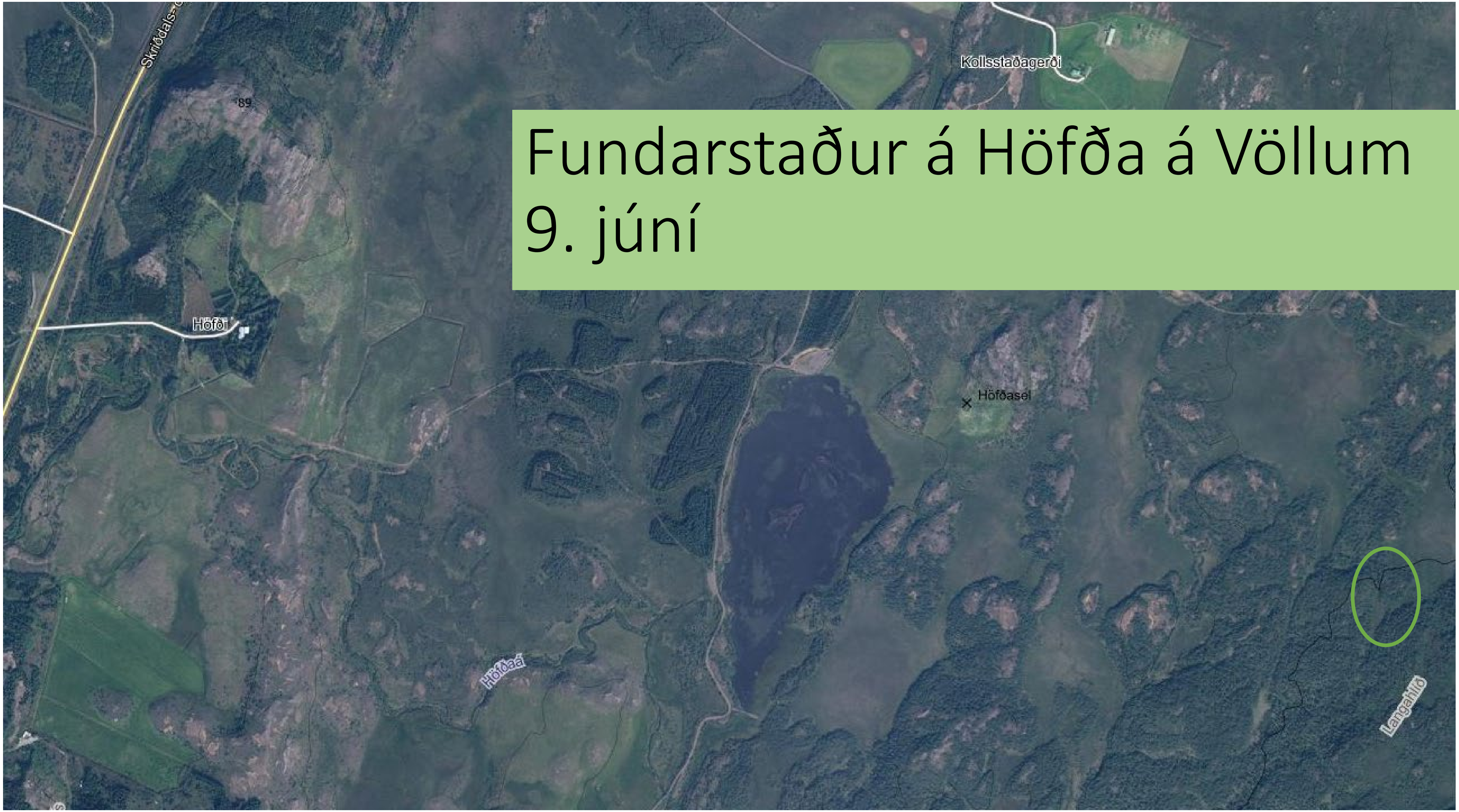

Blæöspin í Höfða – 9. júní 2023 hæsta 5,3 m.

Egilsstaðarskógur

9. júní 2023

Fundarstaður í Egilstaðaskógi

Egilsstaðaskógur, stórt vaxtarsvæði, margar græður

Blæaspirnar í Egilsstaðaskógi og á Höfða eru alls óskildar þó einungis séu um 30 km. í loftlínu þar á milli

Blæöspin á Höfða vex á fremur litlu og afmörkuðu svæði 80m2

Blæösp
Egilsstöðum

Garður í Fnjóskárdal

15. júní 2023

Þekktasti og stærsti blæasparlundur af uppruna frá Garði er að Hofi í Vatnsdal A-Húnavatsnssýslu.

Fundarstaðir í Garði í Fnjóskadal

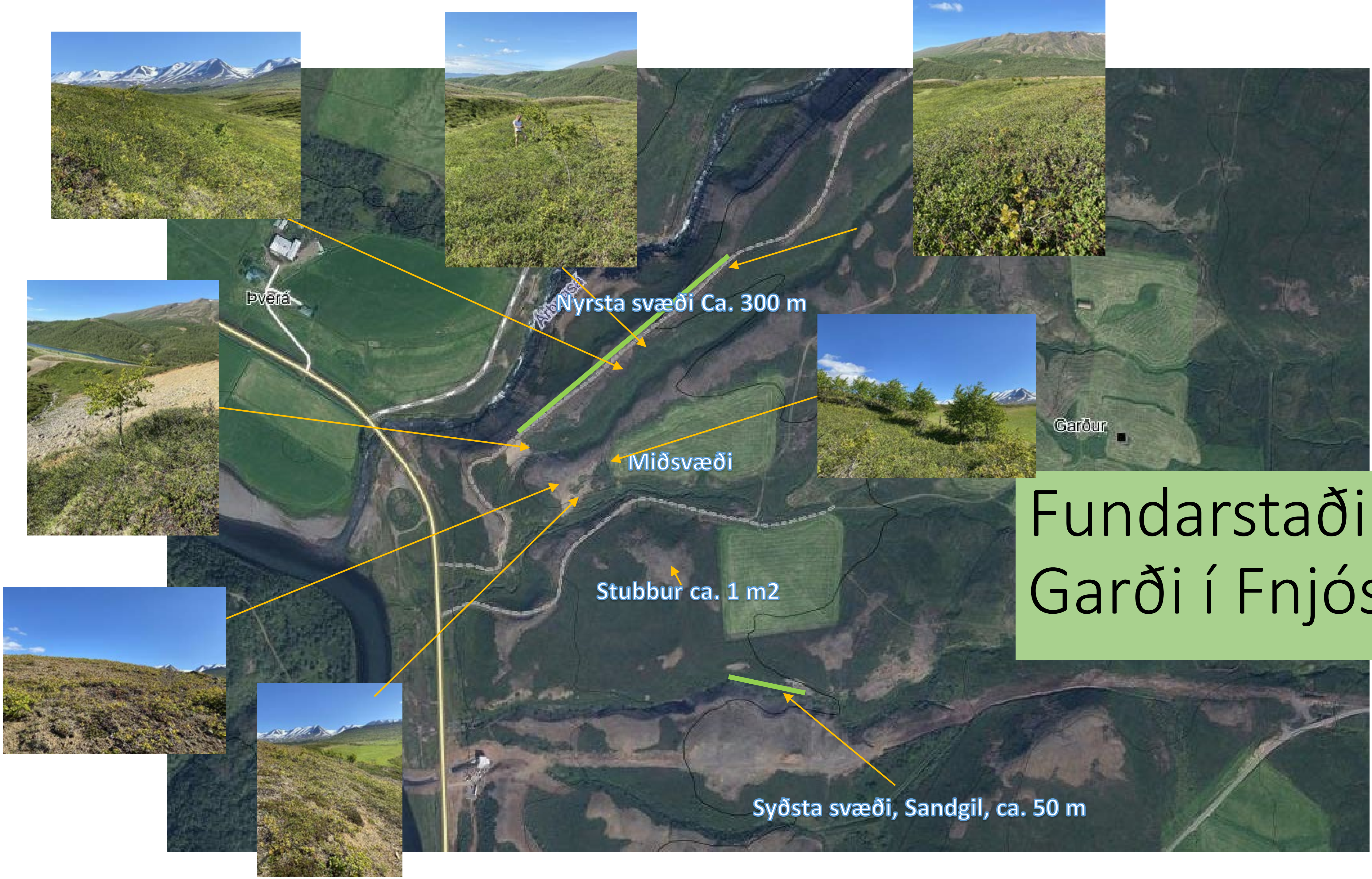

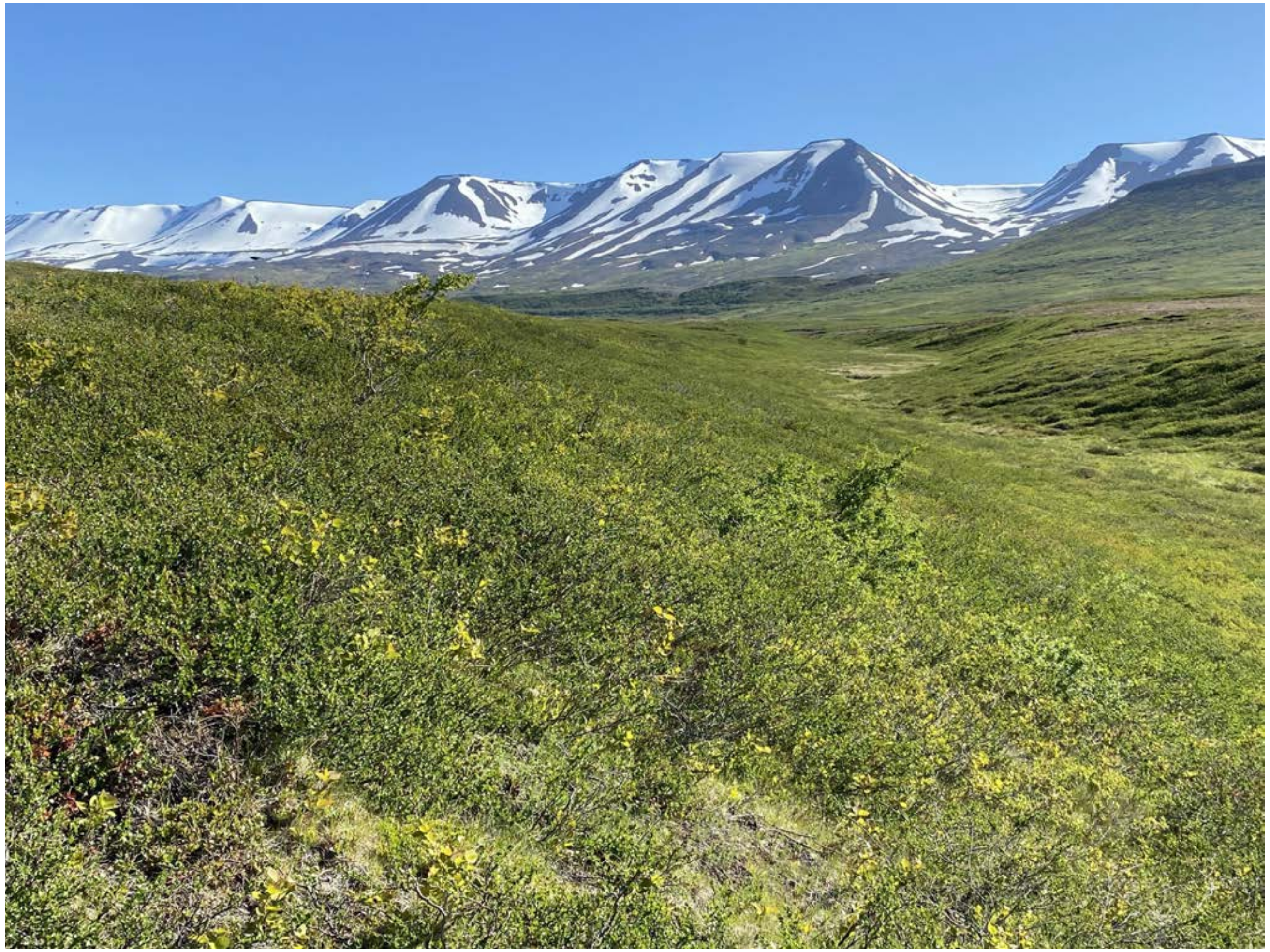

Nyrsta svæðið

Garður - 300 metrar löng gisin breiða

Miðsvæðið

Stærstu trén hér eru um 4 metrar, líklega vaxin upp eftir endur-friðun um 2000.

Haustferð að Garði í Fnjóskadal 22. September 2023

Karl Sveinn Jónsson á Sólbakka, landeigandi í Garði

Nýr fundarstaður í Garði, Sandgil

Safninu var pottað 13. júní í Þöll í Hafnarfirði

Jórvík

Óseyri/Strönd

Egilsstaðir

Höfði

Geststaðir

Allar plöntur lifðu nema tvær, takk Steinar og Árni í Þöll!

Garður

Hvað næst?

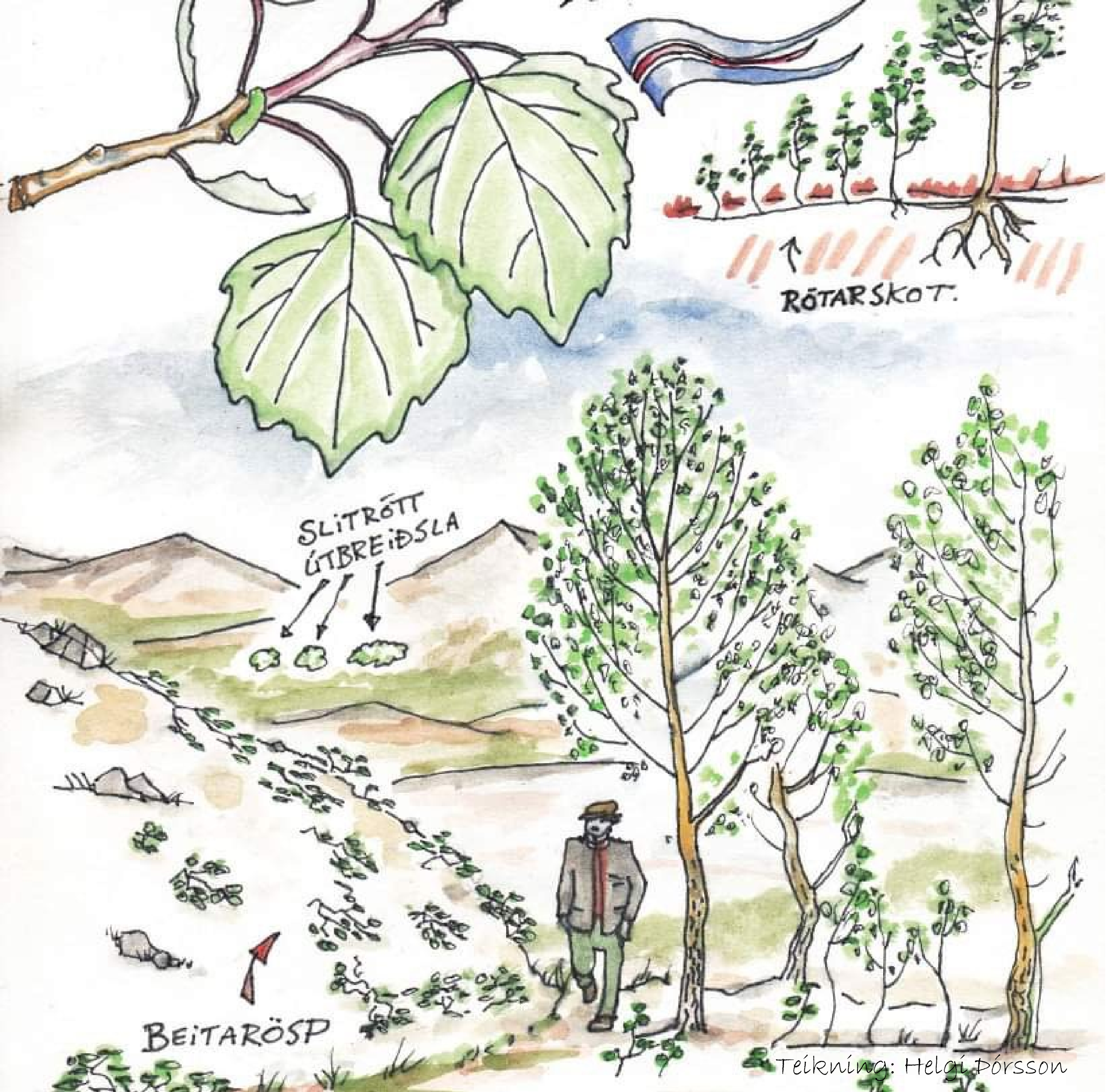

Endurreisn blæaspar á íslandi

- Gróðursetja í klónasöfn til varðveislu og rannsókna.
- Vernda núverandi vaxtarstaði.
- Fjölga plöntum upp í miklu magni,
  - Rótargræðlingar
  - Vefjarækt
  - Frærækt í gróðurhúsi líkt og hjá Trees for life í Skotlandi.
- Gróðursetja í endurheimtar-skógrækt um allt land

Takk fyrir!

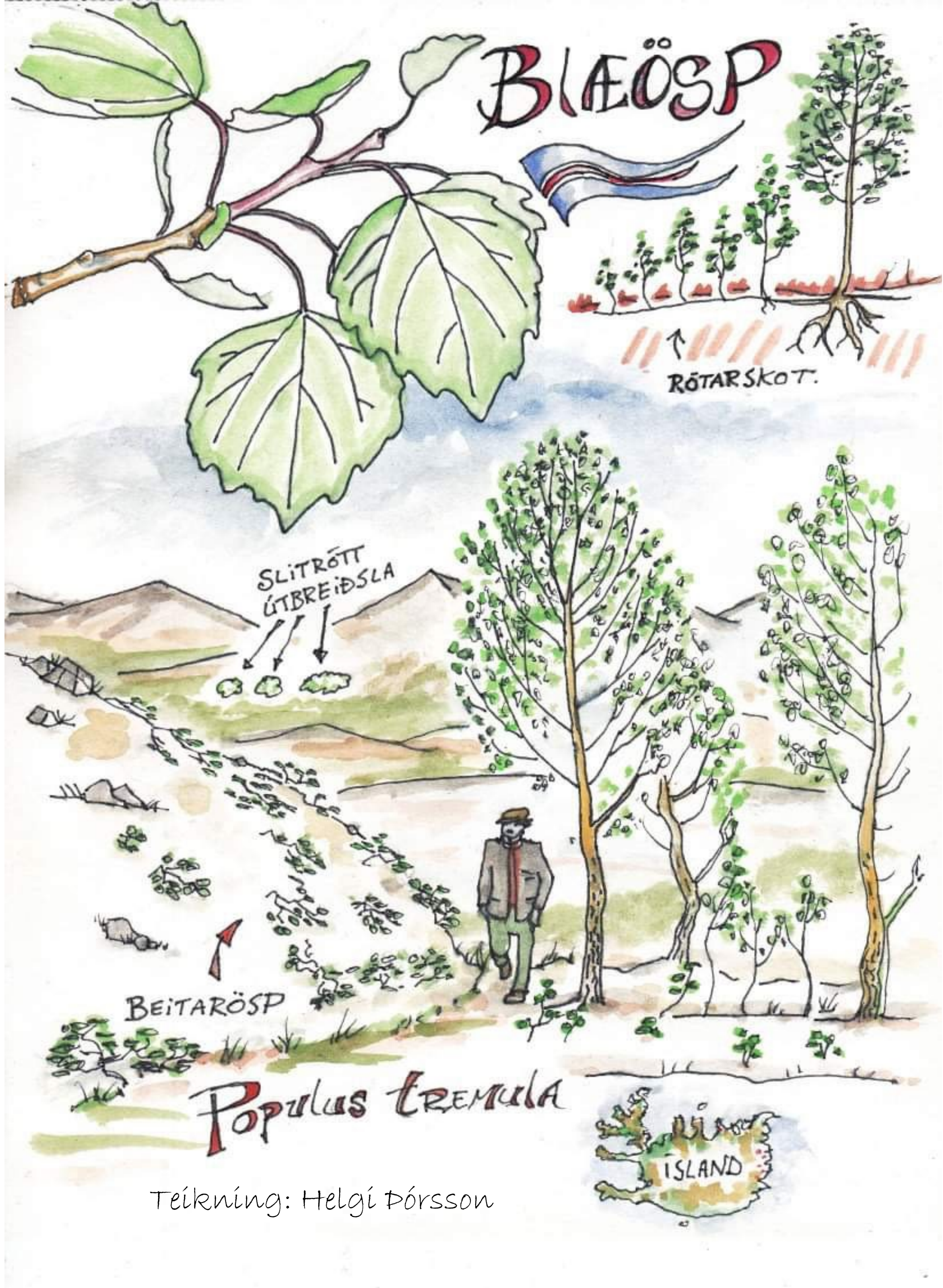
BLÆÖSP
RÓTARSKOT.
SLITRÓTT
ÚTBREIÐSLA
BEITARÖSP
Populus tremula
ÍSLAND
Teikning: Helgi Þórsson